

HADTÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR

AZ OSZTRÁK—MAGYAR MONARCHIA ELSŐ VÉDERŐTÖRVÉNY-TERVEZETÉT TÁRGYALÓ KONFERENCIA JEGYZŐKÖNYVE*

(Felvétellett: Budán, 1868. április 18—29. között)

BEVEZETŐ

Az Osztrák—Magyar Monarchia első véderőtörvényének megalkotásában két döntő tényező játszott szerepet: a hadügy XIX. századi fejlődése és egy új államalakulat létrejötte.

A XIX. század társadalmi-gazdasági előrehaladása, a kapitalizmus gyors ütemű fejlődése változást hozott a hadseregek fegyverzetében, szervezésében, kiegészítésében, létszámában, felhasználásának módjában stb. Ha az újszerűséget tömören, a legjellemzőbb ismérvekkel kívánjuk jelölni, akkor azt kell mondanunk, hogy az új hadsereg a korábitól a támadó eszközök tömegességében és mozgékonyágában tér el. A technikai fejlődés folytán megnőtt a harci eszközök mennyisége, megjavult a minősége. A parasztságnak a feudális béklyóktól való megszabadítása lehetővé tette a létszám növelését. A békeidőben több tízezres, háborúban 1—2 százezres hadseregeket felváltották a sokkal nagyobb létszámú fegyveres erők.¹ A sok százezres hadseregeket már együtt tartva, egy tömegben felhasználni nem lehetett, részekre bontva, seregtesteket képezve önálló feladatokkal kellett őket megbízni. A vezetés elve lett: szétszítani a hadsereget a mozgás idején s egyesíteni a harcban. Alkalmazásuknál előtérbe került a szakadatlan támadó előrenyomulás, az oldaltámadás, a megkerülés, a rohamharcászat helyett a csatárlánc lövészarcászata stb. E feladatok végrehajtása sok mozgást igényelt.

E két fő jellemző — a tömegesség és a mozgékonyág — a változtatások egész sorát hozta magával. Mindenekelőtt át kellett térni a hadkiegészítés új rendszerére. Toborzással, önkéntes katonáskodással ugyanis nem lehetett többé a szükséges

* A vita alapját képező osztrák véderőtörvény-tervezet és gr. Andrássy miniszterelnök által előterjesztett ellentervzet eredeti másolatai megtalálhatók a Hadtörténelmi Levéltárban (HL. M. Kir. Honvédelmi Minisztérium, 1968.) — a Szerk.

¹ Európa főbb országai hadseregeinek létszáma 1868-ban. (Ausztria kivételével.)

	békeállomány	hadiállomány
Északnémet Szövetség	328 000	928 500
Oroszország	860 000	1 238 000
Anglia	185 000	204 000*
Olaszország	170 000	355 000
Franciaország	389 000	650 000

*Csak Európában milícia nélkül

létszámot kiállítani. Be kellett vezetni az általános hadkötelezettséget. Szükségessé vált a szolgálati idő módosítása is, 15—20 év szakadatlan katonáskodás helyett rátértek a 2—3 éves újonckiképzés és a tartalékos állomány kialakításának rendszerére. A szolgálati idő, az új fegyverek és harcászati elvek kihatottak a katonák kiképzésének tartalmára és metodikájára. Az önálló cselekvés folytán nagyobb felelősség hárult a tisztekre és beosztottakra egyaránt. Az új helyzet önállóságot, leleményességet kívánt a katonáktól, előtérbe került a szaktudás növelésének fontossága. A kiképzésnek e követelményekhez kellett igazodni, figyelembe véve a viszonylag rövid szolgálati időt. Végül — de nem utolsósorban — ki kellett alakítani a tömeghadseregek megfelelő tagozódását a rajtól a hadtestig.

Amikor a Monarchia katonai problémáinak megoldása napirendre került, e változásokat figyelembe kellett venni és fel kellett használni más országok tapasztalatait is — szem előtt tartva az új állam sajátos körülményeit.

A Monarchia véderő problémáinak megoldására a kiegyezést tartalmazó 1867. évi XII. t. c. szentesítése után került sor. A vezető köröknek dönteniük kellett arról, hogy az új államnak mekkora és milyen szervezetű hadserege legyen, továbbá hogy Magyarország milyen jellegű fegyveres testülettel rendelkezzen. A dualista állam Lajtán inneni és túli politikai-katonai köreinek nézetkülönbsége miatt hosszú utat kellett megtenni, amíg megszülettek az idevonatkozó törvényjavaslatok. Az előkészítő munka döntő állomása az 1868. április 18-tól 29-ig Budán megtartott magas szintű tanácskozássorozat volt, amelyen a véderőről és a honvédségről szóló törvénytervezetet vitatták meg Ferenc József elnöklete alatt.² A Beck ezredes, Ferenc József katonai irodájának főnöke és bizalmas katonai tanácsadója által felvett részletes, jelenleg a bécsi Kriegsarchivban elfekvő jegyzőkönyv³ hűen visszatükrözi a főbb nézeteket, valamint azok gyökereit.

A magyarországi balközép, de még inkább a szélsőbal Ausztriától független, ütőképes hadsereg felállítását követelte. Az osztrák Birodalmi Tanács — maga Auersperg miniszterelnök és Taaffe hadügyminiszter — hallani sem akart egy magyar fegyveres erő felállításáról és a hadsereg megreformálásáról. Ferenc József, Beust közös miniszterelnök és Andrassy elvetették ugyan mindkét álláspontot, de a tanácskozások nagy részén sok kérdésben ők is szemben álltak egymással. A felvett jegyzőkönyv éppen azért nagy értékű forrása ennek az időszaknak, mert megmutatja a kiegyezést létrehozók politikai nézetkülönbségeit és mozgató rugóit, amelyek hol nyíltabb, hol burkoltabb formában, de fennmaradtak a Monarchia összeomlásáig.

Az új államban kialakult politikai légkört híven tükrözik Ferenc József megnyitó szavai. A császár mindenekelőtt arra figyelmeztetett „... hogy az elkövetkezendő tárgyalásokat a rendíthetetlen titoktartás jellemezze, hogy az alkotmányos testület későbbi tárgyalásain a nehézségek ne fokozódjanak.” Az uralkodó el akarta kerülni, hogy a kiszivárgott hírek a magyar parlamentben, de különösen az osztrák Birodalmi Tanácsban felesleges nehézségeket okozzanak majd a katonai kérdések megtárgyalása idején. Budát is azért választották a konferencia színhelyéül, hogy a Béctől való távolság is biztosítsa a „szigorúan bizalmas” jelleget.

² A tanácskozáson részt vettek:

a) állandó jelleggel:

Ferenc József,
Br. Beust
Gr. Andrassy
Br. Becke
Br. Kuhn
Gr. Festetics
Beck

közös miniszterelnök
magyar miniszterelnök és hadügyminiszter
közös pénzügyminiszter
altábornagy, közös hadügyminiszter
császár körüli magyar miniszter
ezredes, jegyzőkönyvvezető

b) esetenként:

Hg. Auersperg
Gr. Taaffe
Reitz
Horst

Ausztria miniszterelnöke
Ausztria hadügyminisztere
ezredes, katonai szakértő
alezredes, katonai szakértő

³ Kriegsarchiv, Mil. Kanzlei 29/a.

A legnagyobb vita a honvédség ereje, státusza és a magyar vezényleti nyelv bevezetése körül bontakozott ki. Ferenc József pénzügyi és katonai szempontból ellenezte a magyar honvédség önállóságát. Egy önálló honvédség csak „... egy második hadsereg felállításához vezetne, az újoncoknak ez a fajta kiképzése pedig nagyon költségessé válna, s az ehhez szükséges pénzt a közös hadseregre sokkal jobban fel lehetne használni”.⁴ A következő napon, április 19-én a katonai oldalt emelte ki. Megállapítja, hogy „... Andrássy ... az országnak egy önálló magyar hadsereg létrehozására irányuló kívánságát képviseli, de félmegoldásokkal; a félmegoldások azonban soha és senkit nem elégítenek ki. Világosan kell látni, hogy csak egy osztrák hadsereg létezhet és ez az alapelv kell, hogy a fő szempont maradjon még akkor is, ha fenntartása miatt a lakosság nagy része kielégítetlen marad.”⁵

Ausztria képviselői még határozottabban léptek fel a honvédség ellen. Taaffe osztrák hadügyminiszter a központi irányítás gyengülésétől félt. „A honvédség, ahogy itt szerepel, egy nemzeti hadsereg, amely tüzérséggel és speciális fegyvernemekkel is rendelkezne, egységes vezetés alatt állna, kerületekre osztana, zászlóaljai teljesen függetlenek lennének s a tábori hadseregtől teljesen el lenne választva.”⁶ Felvetem a kérdést: ha a Monarchia többi országában hasonló intézményeket léptetnék életbe, hogyan fogadnák ezt Galíciában vagy Csehországban.”⁷ A tanácskozáson Auersperg osztrák miniszterelnök mondta meg a legnyíltabban a honvédség ellenzésének fő okát. „A honvédség a hatalom eszköze, nem szabad úgy szervezni, hogy veszélyes szomszédaink kezében eszköz legyen szándékaik megvalósítására. (Kiemelés tőlem — P. T.) A honvédségnek ezért az uralkodó kezében kell maradnia.”⁸ 1848—49 túlságosan közel volt még ahhoz, hogy Bécs elfelejtse a történeteket. A Monarchia fővárosában félték egy újabb Habsburg-ellenes fegyveres felkeléstől Magyarországon. Az itthoni ellenzék erőteljes fellépése még inkább fokozta a császári udvar és az osztrák politikai körök aggodalmát.

Az ülés résztvevői közül Auersperg nem állt egyedül ezzel a véleményével. Hasonló nézetet vallott Beck ezredes is. Még 1867 novemberében készített egy tervezetet a Monarchia hadseregének kettéosztása ellen. Ebben a következőket írta: A magyar honvédség „... hamarosan a pártéletbe, a pártküzdelmekbe kerülne be, egy időre nem szabadulhatna meg a politikai véleménynyilvánításoktól, tüntetésektől s ezáltal megszűnne a trón, a jog, a rend támasza lenni, lesüllyedne a pártcélok eszközévé s a megingott fegyelem a birodalom számára kimondhatatlan veszélyeket idézne fel. Ennek ecsetelése nem túlzás, nem élénk képzelőerőből származik, hanem az 1849—49-hez hasonló intézmény felelevenítéséhez figyelmeztetésül kíván szolgálni. ... Melyik minisztérium vállalhat kezességet, hogy a magyar parlament fenálló mérsékelt többsége túlsúlyban is marad, és már a következő választásokon nem kerekedik-e felül a szélsőbal...”⁹

Beck ezredes mint jegyzőkönyvvezető az üléseken nem emelhette fel szavát nyilvánosan a honvédség ellen, de mint a császár katonai tanácsadója álláspontját nyilvánvalóan befolyásolta a konferencia osztrák tagjait.

A magyar vezényleti nyelv bevezetése ellen is többen emeltek szót. A felszólalók különböző ellenérveket hangoztattak. Azonban e kérdésben is a Monarchia felbontásától és egy osztrákellenes forradalomtól való félelem játszotta a főszerepet. Ferenc József álláspontját a következőképpen rögzíti a jegyzőkönyv: „... a megfelelőség és a célszerűség okai félig-meddig szükségessé teszik a honvédségben is a német nyelv bevezetését, különben az öreg katonáknak, akiket 10 évig ezen a nyelven vezényeltek, előbb meg kellene tanulniuk magyarul, másrészt pedig a különböző nemzetiségiek a magyar nyelv bevezetése ellen a legrövidebb időn belül fellázadnának ... ha a szerbek és románok vonakodnak elfogadni a magyar nyelvet, elég lenne egy szikra a felkelés lángjának felszításához...”¹⁰ (Kiemelés

⁴ I. konferencia 1868. április 18-án a véderőkérdésről.

⁵ II. konferencia 1868. április 19-én.

⁶ Andrássy kezdetben még tüzérséget és műszakiakat is követelt a honvédség számára — eleget téve ellenzéke kívánságának.

⁷ II. konferencia 1868. április 19-én.

⁸ VI. konferencia 1868. április 26-án.

⁹ Bécsi Kriegsarchiv, Mil. Kanzlei 82—3/20, 1868.

¹⁰ VII. konferencia 1868. április 28-án.

tőlem — P. T.) Beust miniszterelnök szerint a magyar nyelv bevezetése nagy nehézségeket okozna „...mert a csehek és a lengyelek is a maguk nyelvét követelnék, mint a horvátok.”¹¹ Kuhn közös honvédelmi miniszter, engedményt téve a magyaroknak, közbenső megoldást javasolt. Véleménye szerint nehézséget okozna a német vezényleti nyelv bevezetése, „... az egész érdekében azonban meg kell hozni ezt az áldozatot, a német nyelv korlátozódjon a vezénylésre s a szolgálati nyelv legyen a tetszés szerinti.”¹²

Az idézett jegyzőkönyvi részletekből kitűnik, hogy a konferencia osztrák résztvevői egyöntetűen elleneztek egy Béctől független, az összes fegyvernemekkel rendelkező, magyar vezényleti nyelvű honvédség felállítását. Ugyanakkor elismerték a magyar alakulatok létrehozása követelésének jogosságát is. Soraikban azonban nem uralkodott egyöntetűség. Többen nem osztották az osztrák tábornoki bizottság véleményét, amely „...természetesnek találja, hogy a honvédség a közös hadügy alá tartozzon, német vezényleti nyelvű legyen, császári és királyi osztrák zászló alatt a hadsereg kiegészítéseként 7—8 zászlóaljából álljon.”¹³

Andrássy Gyula magyar miniszterelnöknek és honvédelmi miniszternek nagy küzdelmet kellett vívnia a konferencián a legnagyobb engedmények kicsikarása érdekében. Harcát azonban a Monarchia megszilárdításáért és a magyar nagybirtokos osztály uralmának megerősítéséért folytatta. Beszédeiben hangoztatott érvei világosan mutatják Andrássy politikai célját, amely hamarosan eloszlatta a bécsi urak kételyeit személye iránt. Ugyanakkor itthon is jó színben tűnt fel, mint a „magyar érdekek” képviselője.

A honvédség megteremtésének szükségességét Andrássy mindjárt az első napon Poroszország példájával igazolta. 1806-ban az osztrák hadsereg még erősebb volt mint a porosz, hangoztatta. Ott azonban életrehívták a Landwehrt és 1866-ban már súlyos csapást mértek a poroszok Ausztriára. Ausztriában el kell oszlatni a honvédséggel szembeni bizalmatlanságot, ami „...annál is inkább kívánatos, minél inkább kiáll Magyarország teljes erejével a Monarchia egységéért és annak védelméért.”¹⁴ A második konferencián ismét kifogásolta az osztrák politikai és katonai körök bizalmatlanságát a magyarok iránt: „Bizalmatlanság uralkodik a honvédséggel, mint nemzeti hadsereggel szemben, pedig a magyar nemesi felkelés is nemzeti intézmény volt, anélkül, hogy az egésznek ártott volna.” Felvetette a magyarok nemzeti büszkeségét és öntudatát is. „Magyarország olyan intézményt akar, amely magyar nevet visel, nem akar névtelenül szerepelni az elkövetkezendő harcokban...”¹⁵ Végezetül a honvédség kérdését az 1868-as Magyarország politikai rendszerének fennmaradásával, megszilárdulásával vagy összeomlásával hozta összefüggésbe. Javaslatai elfogadásától tette függővé a hazai politikai többség támogatásának megnyerését vagy elvesztését, továbbá a hatalom támaszaként nyilatkozott a felállítandó honvédségről, „...a felállítandó honvéd századok csak a csendőrséget helyettesítik, céljuk pedig az, hogy a lakosság és a hadsereg közötti kisebb politikai súrlódásokat és összetűzéseket elhárítsák; hangsúlyozni kell azonban létüket, hogy az országban a politikai rend fenntartható legyen.”¹⁶ Ugyanilyen nézőpontból követelte a magyar vezényleti nyelvet is: „... ha a törvény nem érinti a magyar vezényleti nyelv kérdését, úgy a nemzeti szellem kialakításához hiányozni fog a fő előfeltétel” — mondotta Andrássy az április 28-i konferencián. Ugyanakkor megemlítette azt is, hogy a német vezényleti nyelv bevezetése „...kérdésessé tenné az egész törvény elfogadását Magyarországon”.

Ennyi meggyőző érv hallatára és a Monarchia iránti jószándék láttára a honvédség merev ellenzőinek engedniük kellett álláspontjukból. Be kellett látniuk, hogy Andrássyék képtelenek befogni Magyarországot és népeit a Monarchia szekerébe, ha ennek a törekvésnek nem adnak magyar nemzeti színezetet. Andrássynak pedig azt kellett tudomásul vennie, hogy nemsokkal 1848—49 után nincs olyan politikus Ausztriában, aki a jelenlegi politikai viszony között beleegyezne egy

¹¹ Uo.

¹² Uo.

¹³ Bécsi Kriegsarchiv, Mil. Kanzlei 70/52.

¹⁴ I. konferencia 1868. április 18-án.

¹⁵ II. konferencia 1868. április 19-én.

¹⁶ Uo.

teljes értékű katonaság felállításába Magyarországon. Így aztán kompromisszumos megoldásként létrejött egy 82 gyalogzászlóaljból, valamint 32 lovasszázadból álló magyar honvédség, amelynek vezényleti nyelve magyar, illetve a horvát zászlóaljknál és századoknál horvát lett. Andrássyék lemondtak a tüzérségről és a műszaki csapatokról, továbbá beleegyeztek abba, hogy a honvédség a közös hadsereg részeként szerepeljen, s bizonyos ügyeit Bécsben intézzék. Ez a kompromisszum azonban csak átmeneti megoldás lehetett, amely sem a bécsi udvart, sem a magyarokat nem elégítette ki. A Monarchia történetének egész időszakában fel-fellángoltak a honvédség körüli harcok.

*

I. KONFERENCIA 1868. ÁPRILIS 18-ÁN

Öfelsége 11 órakor megnyitja a konferenciát és mindenekelőtt arra figyelmeztet, hogy az elkövetkező tárgyalásokat a rendíthetetlen titoktartás jellemezze, hogy az alkotmányos testület későbbi tárgyalásain a nehézségek ne fokozódjanak.

Öfelsége megjegyzi továbbá, hogy a Magyarországgal kötött végérvényes kiegyezés egyik legfontosabb feladata a véderő kérdésének lezárása, mely az egész kiegyezésre tenné fel a koronát.

A véderőkérdés tárgyalásakor mindenekelőtt a *pragmatica sanctió*kéből kell kiindulni, melynek alap gondolata a külső védelem biztosítása volt egy közös hadsereg által. Ezért a hadsereg egységét szilárdan meg kell őrizni, ez azonban nem zárja ki, hogy a jelenlegi viszonyoknak megfelelően ne legyünk tekintettel bizonyos történelmi jogokra; e probléma megoldásánál azonban marandóságra kell törekedni még akkor is, ha ez a pillanyatnyi politikai előnyökről való lemondással jár.

Öfelsége felszólítja a jelenlevőket valamennyi kérdés nyílt megtárgyalására és lekövetésére, nehogy később olyan helyzet álljon elő, hogy a képviselő-testületeknek előkészületlenség miatt engedményeket kelljen tenni.¹⁷ A megbeszéléseket ne a bizalmatlanság, hanem az őszinte nyíltság és a kölcsönös bizalom jellemezze.

Gr. Andrássy megjegyzi, hogy kidolgozott egy véderőtörvény-tervezetet, amely néhány pontban eltér a közös hadügyminiszteri elképzeléstől, azt azonban nem tudja garantálni, hogy a képviselő-testületek ezt el is fogadják.

Öfelsége megállapítja, arra kell törekedni, hogy a tervezet a birodalom mindkét részére azonos legyen.

Gr. Andrássy elismeri a minisztériumok egyetértésének szükségességét a főbb alapelvekben, s ezek elfogadtatásának fontosságát a képviselő-testületekkel; ezek megtörténte után szándékában áll benyújtani az ez évre vonatkozó újoncosági javaslatot.

Beust miniszter javaslatára felolvassák a véderőtörvényre vonatkozó emlékiratot, amelynek a közös hadsereg erejéről szóló 1. §-ához *gr. Andrássy* a következő megjegyzéseket fűzi: az erőviszonyok problémája két fő kérdésre tagozódik.

Előszőr: az általános politikai helyzetre és az általános katonai viszonyokra. Az osztrák hadsereg 1866-ban minden várakozás ellenére és talán saját hibáján kívül vereséget szenvedett a porosz hadseregtől, amelyet viszont 1806-ban győztek le, pedig Európa első hadseregének tartotta magát. A vereség után Poroszország kénytelen volt hadseregét 40 000 főre csökkenteni, és éppen ez a kényszer hívta életre a Landwehrt.¹⁸ A nép és a hadsereg egyaránt bizalmatlanság nélkül fogadta ezt az új eszmét, és a katonai szellem az egész népre kiterjedt. Hasonlót kíván alkalmazni a mi körülményeinkre is. Az, hogy

¹⁷ Ferenc József az osztrák Birodalmi Tanácsra és a magyar parlamentre utal, amelyekben különböző indítékokból ugyan, de ellenzik a véderőprobléma megoldásának a konferencián előterjesztett egyes pontjait.

¹⁸ A vereség után Poroszország hadügyi reformot hajtott végre, s ennek során alakították ki a hadseregen kívüli fegyveres szolgálat intézményét, a Landwehrt. Ide osztották be a kiszolgált katonákat 25-től 39 éves korig.

a közös hadsereg gondot fordítson a honvédség támogatására és ez utóbbi az általános bizalomnak örvendjen, annál is inkább kívánatos, minél inkább kiáll Magyarország teljes erejével a Monarchia egységéért és annak védelméért.

Másodszor: a hadsereg létszámának megállapítása. Ha ezt a törvényhozó hatalomnak rendeljük alá, az évi újonckontingens engedélyezése sokkal könnyebben elérhető. Am a kérdés az: a jelen pillanat alkalmas-e arra, hogy a hadsereg létszámát a törvényhozó hatalom állapítsa meg, mivel a takarékoság szelleme uralkodik mindenütt, és a... hadsereg költségeinek csökkentésére törekcszenek. A törvényhozó hatalom az újoncmegszavazás jogkörével rendelkezik, ha nem szavazza meg, a baj már bekövetkezett, vagy félő, hogy évenként egyre kevesebb újoncot szavaznak meg. Ennek elkerülése végett előnyösebbnek mutatkozik, ha a hadsereg létszámát 3—6 éves periódusokra állapítják meg.

Ófelsége megjegyzi, hogy az állomány fixálása mindenesetre csak a hadiállapotra korlátozódhat, békeben ez a költségvetéstől függ, amelyről a közös hadügyminiszter egyébként is számot ad a küldöttségeknek.

Kuhn altbgy. megjegyzi, hogy a haderő létszámának több évre történő megállapítása igen nehéz kérdés. Egyedül a politikai viszonyok mérvadóak a hadsereg erejét illetően.

Gr. Beust birodalmi kancellár — először gr. Andrásynak a Poroszországgal kapcsolatos hasonlatára válaszolva megjegyzi: a viszonyok egész mások voltak 1806 és 1807-ben, Poroszország kénytelen volt a súlypontot egy kis hadsereg helyezni, erre támaszkodva egy tömeghadsereget kialakítani: akkor az idegen uralom megdöntéséről volt szó, az ellenség kiűzéséről saját területükről. A Monarchia azonban nincs ebben a helyzetben, és a szellem sem olyan. Az utóbbi hadjáratok méltánytalanságáért akar revánsot, ezért szorgalmazza a hadsereg-szervezést. A honvédség gondolata — politikai szempontból nézve — mint a deffenzív politika eszköze tetszik nekem, azonban a törvényhozó testületnek a javaslatot — véleményem szerint — csak akkor szabad elfogadnia, ha ez a hadügy számára általában anyagi tehermentesítést jelent. Meg kell találni az eszközöket a kényes kérdés megoldásához, az elszüllyeszthető véderőtörvény a Magyarországgal való kiegyezés kézzel fogható megnyilvánulása marad. Ausztria politikai viszonyai a korábbiakhoz képest sok vonatkozásban megjavultak. Olyan események, amelyek régebben a védelemből kimozdították, mint amilyenek pl. Oroszországban és Németországban bekövetkeztek, nagyrészt megoldódtak.¹⁹ Poroszország ezzel szemben sokkal inkább ki van téve a háborús veszélynek, amíg a megkezdett úton halad. Ausztria védelemre rendezkedhet be, és így mindig fog szövetségeseket találni, mégpedig hatalmas szövetségeseket. Ebből következik, hogy hadseregét nem a többi nagyhatalom hadseregének mértékével kell mérnie. Egységes, inkább valamivel kisebb hadsereg a honvédséggel, és egy biztos normál költségvetés jelenti a szilárd alapot, amelyre tovább lehet építeni és amely nem marad hatástalan a külországokra sem.

Br. Becke miniszter kérdezi, tanácsos-e egyáltalán törvényhozó útra terelni az állomány nagyságának meghatározását, miután a jelen tervezet 28. §-a az évi megszavazásra kerülő újonckontingenst összesen 100 000 főben próbálja előírni. Az a kérdés, hogy Andrassy gróf tervezetét helyezük-e előtérbe, vagyis a periódikus megszavazást, vagy pedig jobb lenne az állomány nagyságát törvényes úton megállapítani, amely törvénymódosításig érvényben maradna.

Ófelsége megjegyzi, hogy mellőzni kell minden olyan dolgot, amely a törvényhozó testületet arra készítené vagy csábítaná, hogy a hadsereggel szemben törléseket eszközöjljön, el kell kerülni, hogy a közös hadsereg a lakosság mostoha-, a honvédség pedig édesgyermeké legyen.

Gr. Andrassy magyarázatot fűz az 1806 és 1807-ből vett és Poroszországgal kapcsolatos összehasonlításához, csak arra akar rámutatni, hogy a porosz hadsereg szelleme az egész nemzetre kiterjedt; megjegyzi továbbá, hogy a hadsereggel

¹⁹ A kancellár a két ország egységének megteremtése körüli harcokra utal.

szemben támogatott követelmények, valamint az egyes katonák felkészültsége újabbban olyan magas fokra emelkedtek, hogy nem kell félni attól, hogy a súlypont valaha is a honvédségre tevődik át.

A hadsereg hadiállományának meghatározására három javaslatot tesz:

1. Öfelsége által törvényhozó testület nélkül;
2. Időszakonkénti meghatározással;
3. Törvények által,

és a második pontot helyezi előtérbe.

Gr. Taaffe miniszter e kérdés megvitatásában veszélyt lát, kétségbe vonja a birodalom másik részének a hadiállomány nagyságára vonatkozó jóváhagyását, és a kérdést a legmagasabb hadúr jogaiba való beavatkozásnak tekinti... kételkedik még a Birodalmi Tanács hozzájárulásában is a magas létszámú hadseregre vonatkozóan, ha nem látja annak egységességét biztosítva.²⁰

Br. Beust Az Eszacknémet Szövetségben előterjesztették a hadsereg állományára vonatkozó kérdést megbeszélés és engedélyezés céljából, hasonló volt az eljárás az egykori Német Szövetségben is, tehát az ilyen lépés nem tekinthető a szuverén jogokba való beavatkozásnak. Meggondolandó a periódikus létszám meghatározása... egy biztos alap szempontjából azonban kívánatos lenne, ha a haderő nagyságát törvénytestület állapítaná meg és azt Magyarország is elismerné.²¹

Gr. Andrassy azt kívánja, hogy a létszámra vonatkozó előterjesztésnél az új hadseregszervezéssel kapcsolatos kérdést is tárgyalják meg, mert e kettő a legszorosabb kapcsolatban áll egymással, és hogy erre hivatkozni is lehessen.

A konferencia e kérdés fontosságát elismerve elvben leszögezi, hogy a hadiállomány meghatározása a törvények figyelembevételével történjék, ezzel szemben a hadsereg békeállományának nagyságát nyílt kérdésként kezeljék. Az emlékirat felolvasása során még vita folyt a sorállomány hadkötelezettségének időtartamáról és annak 5 évről 4 évre való csökkentéséről.

Br. Kuhn altábornagy hozzájárul legvégső határként a hadkötelezettség 5-ről 4 évre való csökkentéséhez. A véderőtörvény-tervezetnek a póttartalékra vonatkozó 32. §-ánál gr. Andrassy ellenjavaslata a közös hadsereg újonckontingens feleslegének a honvédségbe való beosztására, élénk vitát váltott ki.

Öfelsége megjegyzi, hogy ez a beosztás egy második hadsereg létrehozását eredményezné, az újonckoknak ez a fajta kiképzése pedig nagyon költségessé válna, az ehhez szükséges pénzt a közös hadseregekre sokkal jobban fel lehetne használni.

Az a kérdés: mekkora a felesleg a hadrafogható fiatalemberekből az újonckontingens feltöltése után, részletesebb statisztikai elemzést igényel és csak a holt nap konferencián dől el véglegesen. A honvédség rendeltetéséről, illetve felhasználásáról szintén hosszabb vita fejlődött ki. Elvetették azt a javaslatot, hogy a honvédséget csak az országhatárokon belül alkalmazzák. Az ő feladata is az egész Monarchia megvédése.

Elhatározták, hogy háború esetén öfelsége rendelkezése a honvédség tagjai kötelesek bevonulni. A törvényhozó testület csak azután hagyja jóvá ezt a királyi döntést. Ez az intézkedés a bevonulás meggyorsítását szolgálja. Ugyanígy dönt a király a honvédség határon túli felhasználásáról is.

A konferencia délután 4 órakor befejeződött.

II. KONFERENCIA 1868. ÁPRILIS 19-ÉN

Öfelsége „Gróf Andrassy ellenjavaslatát szétosztották. Azok az urak, akik elolvasták, mondják el a fő alapelvekre vonatkozó ellenvéleményüket, és ha közös nevezőre jutunk, az albizottságok megkezdhetik a részletes kidolgozást.”

²⁰ Ezután br. Kuhn altábornagy tesz lényegtelen megjegyzést a katonai kiadásokkal kapcsolatban, majd br. Beust szólal fel.

²¹ Gr. Festetics rövid érdektelen megjegyzése után beszél gr. Andrassy.

Gr. Taaffe Mindkét tervezet alap gondolatai nagyjából megegyeznek egymással, a honvédséggel kapcsolatos egyes fontosabb pontok azonban eltérnek, és ezért különös figyelmet érdemelnek. *Ofelsége* kegyeskedett bennünket felszólítani, hogy nyíltan vitatkozzunk és véleményünket ne rejtjük el; ha most így teszek, kérem a magyar miniszter urakat, ne tekintsék bizalmatlanságnak, ha néhány pontban veszélyt látok és ezért nem érthetek egyet a tervezettel. Csak arról a hatásról beszélhetek, amelyet a másik minisztériumra és a birodalom másik felére gyakorolna.

A honvédség; csak a tervezet címéből ismerhető fel, egyébként minden ál-lamban a hadseregből alakul, s csak részben egészül ki fiatalemberekkel; ennek egyik következményeként²² maga a közös hadsereg lassanként egyre kisebbé válik, mivel a honvédség nagyon sok olyan kötelezettséget magára vállal, amely tulajdonképpen a közös hadsereg feladata lenne. A honvédség, ahogy itt szerepel, nemzeti hadsereg, amely tüzérséggel és speciális fegyvernemekkel is rendelkezne, egységes vezetés alatt állna, kerületekre oszlana, zászlóaljai teljesen függetlenek lennének a seregredektől, s a tábori hadseregtől teljesen el lenne választva. Felvetem a kérdést: ha a Monarchia többi országában hasonló intézményeket léptetnének életbe, hogyan fogadnák ezt Galiciában vagy Csehországban? A kiadások az egyes országok költségvetését terhelnék és az adófizető — akinek közömbös, hogy a közös hadseregnek vagy a honvédségnek fizet-e, és aki főleg a hadikiadások növekedése ellen tiltakozik — arra fog törekedni, hogy mindkét hadsereget feloszlassák. *Gróf Andrassy* ugyan azt fogja mondani, hogy a honvédség magyar intézmény, ezzel szemben meg kell állapítanom, hogy a korona német nyelvű országai is sokat beszélnek egy mozgósítható nemzetőrsegről és ebben bizonyos jogosultságot is látnak. Ha megvalósítják, nehéz lesz a hadseregnek engedélyezett, szükséges összeget behajtani tőlük, és kérdés, egyáltalán lehetséges-e a hadsereget minimálisra csökkenteni. A benyújtott tervezet nemcsak a miniszter kollégáknál, hanem a Birodalmi Tanácsban is nagy nehézségeket támasztana. Ezek kiküszöbölése érdekében változtatásokat kell eszközölni rajta, és a legnagyobb készség szükséges ahhoz, hogy egység jöhessen létre.

Gr. Andrassy megjegyzi, egy olyan honvédség, amelyet örömmel fogadnának a birodalom német és szláv országaiban, itt talán népszerűtlen lenne, és fordítva; ezért el kell vetnie a Landwehr szervezés változatlan alkalmazását a honvédségre. Mindenesetre helyes, hogy a Landwehr Poroszországban és a német országokban csak a hadseregből nő ki. De ott csak régi elemekből tevődik össze, nálunk ezzel szemben életképesebb, fiatalabb erőkkel feltöltött intézményt akarunk. Ha mindkét törvényhozó testületnél egy nagy hadsereget kívánunk képviselni, a bekövetkezhető háborús veszélyt kell hangoztatnunk. Ha ezzel szemben nem hozunk létre életképes honvédséget, úgy az általános hadkötelezettség minden eredménye csak a hivatásos hadseregnek egy milícia hadseregre való redukálására és a tényleges szolgálat csökkentésére szorítkozik; a hadsereg egy hajszállal nem lenne erősebb, mert a honvédségnek jelen tervezet szerint még évekre van szüksége a kialakulásához. Bizalmatlanság uralkodik a honvédséggel mint nemzeti hadsereggel szemben, pedig a magyar nemesi felkelés is nemzeti intézmény volt, anélkül hogy az egésznek ártott volna; szeparatista eszméktől tartanak, holott ilyenek egyáltalán nem léteznek. Ha ezzel szemben nem hozunk létre életképes honvédséget, úgy az általános hadsereg lelkesedéssel harcolna a magyar dicsőségért, így azonban a magyar ezredek dicsősége eltűnik az osztrák hadsereg dicsőségében. Ha legalább magyar hadtestekről vagy dandárokról lehetne beszélni, kevesebb figyelmet fordítanának a honvédségre. Arra a kérdésre, hogy a honvédség terhére redukálják-e a közös hadsereget, magyar részről úgy hiszi nemmel válaszolhat, de a honvédséggel nem szabad neveltséges szerepet játszani. A közös hadsereggel folytatandó versengést csak előnyösnek tudná be, a honvédség fejlesztésének határát az a kevesebb pénzmenyiség szabná meg, amit az intézménynek engedélyeznek. Kérdéssé azáltal válik a műszaki csapatok felállítása, hogy nem

²² *Andrassy* javaslata szerint a magyar honvédségbe újoncokat is be kell sorozni.

történik pénzkiutalás a számára. Gróf Taaffe ama megjegyzését, hogy a tervezett honvédség nem keretrendszer, hanem állandó hadsereget jelentene, azzal cáfolja, hogy a felállítandó honvéd századok csak a rendőrséget helyettesítik, a céljuk pedig, hogy a lakosság és a hadsereg közti kisebb politikai súrlódásokat és összeütközéseket elhárítsák; hangsúlyoznia kell azonban a létüket, hogy az országban a politikai rend fenntartható legyen. Véleménye szerint olyan törvényt kell életbe léptetni, amely tökéletesen megnyugtatna, és amely feleslegessé tenné háború esetén, hogy a petíciókon keresztül kelljen további engedményeket tenni.

Ha a birodalom mindkét részében törvényhozó testület állapítaná meg a hadsereg nagyságát és a ráfordítható összeget, úgy semmiféle veszélyt nem lát a hadseregre nézve, ha azonban ellenszenvet észlelné a honvédséggel szemben, úgy csak óvatosan és lassan történné annak feállítása. A bécsi Birodalmi Tanács szolidaritásába nem egyezhet bele, úgy gondolja, hogy a legfontosabb alapelvekben való egyetértésre kellene szorítkozni, egyébként nem kételkedik abban, hogy az intézmény jó benyomást vált ki Galíciában is.

Öfelsége megjegyzi, egyáltalán nem ez az eset áll fenn, már maga Goluchowski gróf is figyelmeztetett egy ilyen nemzeti intézmény veszélyére.²³

Gr. Andrássy Akkor csak Magyarországon kell azt bevezetni. Az öfelsége által kinevezett tábornokok és törzstisztek kellő biztosítékot fognak nyújtani. A honvédelmi minisztérium csak adminisztratív szerv lehet, de nem rendelhető alá a birodalmi hadügyminisztériumnak.

Gr. Taaffe A közös hadsereg és a honvédség közti versengést mégiscsak veszélyesnek találja, a magyar törvény közös ügyekre vonatkozó 13. §-ára hivatkozik, és az alkotmány 2. § 5. pontjára, mely szerint a két minisztérium közös egyetértés után azonos elvű tervezetet nyújtson be mindkét törvényhozó testületnek, hogy a honvédséget is a közös hadseregnek egy integráló részeként kezeljék.

Gr. Andrássy Magyarország olyan intézményt akar, amely magyar nevet visel, nem akar névtelenül szerepelni az elkövetkező harcokban, történelmi joga révén erre bizonyos igényeket is formál.

Öfelsége megállapítja, hogy Andrássy az országnak egy önálló magyar hadsereg létrehozására irányuló kívánságát képviseli, de félmegoldásokkal; a félmegoldások azonban soha és senkit nem elégítenek ki. Világosan kell látni, hogy csak egy osztrák hadsereg létezhet, és ez az alapelv kell hogy a fő szempont maradjon még akkor is, ha fenntartása miatt a lakosság nagy része kielégítetlen marad. A honvédség felállítása által túl nagyok lesznek az országgal szemben támasztott követelmények anélkül, hogy a kívánságait kielégíthetnének, ezért a honvédség vagy nem is jönne létre vagy elsorvadna.

Gr. Andrássy meggyőződése, hogy a honvédség, ahogy ő javasolta, mindenkit kielégít és ki is kell hogy elégítsen, ameddig szótöbbséggel rendelkezik, keresztül tudja vinni, ha azonban már nem rendelkezik vele, minden javaslat ügyis felesleges.

Báró John hadügyminiszter javaslata frappáns példa erre; a birodalom mindkét részében vissza kellett vonni, mert nem kapott szótöbbséget.²⁴ A haderőnek törvényes úton való biztosítását kellene mindenekelőtt elérni, és a honvédséget a közös hadsereg rendkívüli erősségének kellene tekinteni.

Br. Kuhn úgy hiszi, hogy a javasolt vegyes honvédség túl sok pénzbe kerül és attól függ, hogy egyáltalán van-e felesleg a hadrafogható sorkötelesekből. A hadsereg erejét csak az idegen hadseregek erejével lehet összemérni, morális, nem kézzelfogható potenciákkal itt nem lehet dolgozni, csak biztos számokkal. Hogy a javasolt magyar honvédséget a birodalom másik része is elfogadja-e, még mindig nyílt kérdés marad.

²³ A lengyel származású gr. Goluchowski Agenor (az idősebb) solferinói vereség (1859. június 24.) után belügyminiszter lett. 1860-ban visszalépett. A kiegyezés után a konzervatívokhoz állt közel.

²⁴ John Ferenc altábornagy még 1866 őszén benyújtott javaslatáról van szó, amely először tért ki az általános hadkötelezettség bevezetésére. A tartományonkénti ún. „második vonal” felállítására vonatkozó elgondolást nem fogadták el a Monarchia egyik felében sem.

Br. Beust szükségesnek tartja, hogy egy általános, a birodalom mindkét részére érvényes véderő törvényt nyújtsanak be, de kérdése: a honvédségnek külön alapszabályokat dolgozzanak-e ki, vagy csak közös, általános alapelveket tartalmazzon a véderőtörvény.

A konferencia megegyezett abban, hogy a véderőtörvényben a honvédség céljára vonatkozóan bizonyos általános alapelvek szerepeljenek, ugyanígy a besorolásra és szolgálati időre is. Ófelsége felhívja gróf Taaffe hadügyminiszter figyelmét, hogy a miniszterekkel folytatandó legközelebbi bécsi tanácskozásokon különös figyelmet szenteljenek a tiroli és dalmáciai viszonyoknak.

Az egységes hadsereg erejéről hosszú vita alakult, míg végül a következő határozat született: minden rendelkezésre álló eszközzel, ha az a törvényhozó testület feloszlását is maga után vonná, a *hadsereg nagyságát 800 000 főben* kell megállapítani. Az a kérdés, hogy a honvédség kaphat-e fiatal erőket, attól függ, hogy zavarná-e a hadsereg utánpótlását. Ófelsége megparancsolja, hogy egy külön albizottság pontosan mérlegelje a kérdést a lehető legrövidebb időn belül, ha az megtörtént, a következő konferencián napirendre kerülhet a véderőtörvény-tervezet paragrafus szerinti megbeszélése.

A honvédség alárendeltségét illetően az az egyöntetű megállapodás született, hogy adminisztratív szempontból a honvédelmi minisztériumok alárendeltségébe tartozik, és hogy az osztrák Hadügyminisztérium Bécsben a delegációk útján átruházhatja ezeket az adminisztratív jogköröket a különböző tartományok helytartóinak.²⁵

A honvédség tisztán katonai ügyei kizárólag a mindenkori parancsnokra és az általa ellenőrzésre kinevezett tábornokokra tartoznak, szükség esetén nekik kell a honvédelmi minisztériumok közti kihallgatást szorgalmazniuk.²⁶

Az albizottságoknak az elvi kérdésekre vonatkozó tanácskozása után ófelsége parancsára és elnöklete alatt folytatják a megbeszéléseket.

A konferencia délután 3 órakor befejeződött.

III. KONFERENCIA 1868. ÁPRILIS 22-ÉN

Ófelsége megkérdezte, hogy a részletmegbeszélések egyezsége vezettek-e, különösen a honvédség póttartalékára és kiegészítésére vonatkozóan.

Gr. Andrassy és Br. Kuhn kijelentik, hogy az egyezés létrejött, az újonckontingens kitöltése után fennmaradó felesleg fele a hadsereg póttartalékának tekintendő, a másik felével a honvédség rendelkezhet. A honvédség és az osztrák Landwehr összlétszámát a Monarchiában 200 000 főben állapították meg. Ebből hozzák létre a honvédszázaljakat és lovasszázadokat.

A teljes szolgálati idő 10 év, ebből 4 év a sorállományban, 6 év a tartalékban; mindenesetre egyelőre ragaszkodni kellene az 5 évhez mind a sorkatonák, mind a tartalék esetében. Andrassy gróf ajánlatával szemben, aki a honvédelmi kötelezettséget 4 év helyett csak 2 évben kívánta megállapítani, br. Kuhn altábornagy birodalmi hadügyminiszter kijelentette, hogy a 3 éves szolgálati idő a honvédségben előnyösebb, mert lehetővé tenné a régebben szolgált személyek és a csak rövid ideig tartó kiképzésben részt vett katonák jobb összeállítását. Az újonckintingens feletti felesleg körülbelül 22 000 ember, ebből tehát évenként 10—11 000 kerülne a honvédséghez.

Ófelsége felhívja a figyelmet, hogy a honvédséghez beosztott fiatal emberek minden esetre csak a honvédelmi minisztériumokhoz kerülhetnek, mert ha a lovassághoz kívánnák őket besorolni, kérdés, hogy kiképzésük egyáltalán lehetséges-e válik-e.

Ha a német tartományokban a vegyes honvédrendszer ellenállásba ütközik, úgy békében a keretrendszer felállításával a sorkötelesek kiképzésétől el kell

²⁵ Ez csak az osztrák Landwehr-re vonatkozik.

²⁶ E szerint a honvédelmi minisztériumok csak adminisztratív ügyeket intéznek. A katonai vezetés a honvédség (Landwehr) parancsnokának (főparancsnokának) kezében van. Azonban intézkedéseiket meg kell beszélni a honvédelmi minisztériummal.

tekinteni, háború esetén pedig csak arra lehet szorítkozni, hogy behívásuk után kiképzésüket az erődítményekben kell megkezdeni.

Gr. Andrássy őfelségének arra a kérdésére, hogy a honvédség huszárkeretének roppant költségei az országra kiróhatók-e; hogy elegendő önkéntes áll-e rendelkezésre, akik saját lovakkal hadrakelnének, azt válaszolja: Magyarországon a huszárok a földben teremnek, és elegendő önkéntes is akad mindig, aki lovával együtt bevonul, ha takarmányt és nyeregszerszámot biztosítunk neki.

Őfelsége megjegyzi, hogy az igazán jó tartalékanyagot a huszárezredek tartalék legénysége alkotja, arra kellene törekedni, hogy mindkét hadseregnek eme tartalékából kiváló lovashadosztályokat lehessen összeállítani, amelyeket a működő hadsereghez oszтанának be.

Gr. Andrássy ellenzi a tervet és kitart véleménye mellett, hogy a honvédséget egy egészként kell tekinteni; beleegyezik abba, hogy az egységek számára és szervezésére vonatkozó részletkérdések ne kerüljenek a véderőtörvénybe.

Br. Kuhn 2 éves szolgálati idő esetén a honvédség hozzávetőlegesen 90 000 régi katonát és 110 000 fiatalembert számlál, ha az évenkénti felesleg idővel növekszik is, a megállapított 200 000 főt nem haladja meg, mert a felesleg a honvédség póttartalékának tekintendő.

Ezután már csak a magyar tervezet 73. §-át vitatják meg: ez annyiban módosul, hogy a szolgálati kötelezettséget csak háború esetére szabják meg törvényileg. A két tervezet, vagyis a birodalmi hadügyminisztériumi „Véderőtörvény” és a magyar királyi „Hadkiegészítő tervezet” megbeszélésekor, meg egyezés szerint a „Véderőtörvény”-t fogadták el címként.²⁷

A birodalmi hadügyminiszter referenseit megbízták, hogy gr. Andrássy miniszterelnök úr referenseivel a magyar véderőtörvény-tervezetet vitassák meg, majd a konferenciát délután 1/25-kor bezárták.

IV. KONFERENCIA 1868. ÁPRILIS 23-ÁN

Jelen vannak:

A tegnapi konferencián részt vett urak.

A konferencia kezdetén őfelsége felolvastatja gróf Taaffe hadügyminiszter előadását, amelyben a fentnevezett őfelségének tudomására hozza, hogy az általános hadkötelezettség elve a cs. és kir. Hadügyminisztériumban még nagyon kérdéses, és hogy a tervezet megtárgyalásához a bécsi Minisztertanács még nem kezdett hozzá.

Őfelsége fölveti a kérdést, hogy a tervezetek tárgyalása folytatódjék-e tovább, vagy a konferencia határozza el a tanácskozások befejezését és a változásokat tartalmazó példány Bécsbe küldését.

Folytatódnak a tanácskozások a tervezetről.

28. § nem áll összhangban a magyar tervezet megfelelő 42. §-ával. Gróf Andrássy a 42., 43., és a 44. § fogalmazásában el akarta kerülni azt, hogy az évenkénti megszavazásra kerülő újonckontingensből levonjanak, be kell ismerenie, hogy a 100 000 főről szóló évi újonckontingens-javaslat a közös hadügyminisztériumi tervezet szerint talán könnyebben keresztülvihető, mint az utolsó előtti konferencián meghatározott 800 000 ember a hadsereg számára. Nem nagyon fél az évi újonckontingens lefaragásától, mivel e kérdésben a Monarchia mindkét része illetékes.

Br. Kuhn altábornagy a kontingensek évenkénti megállapítását jobbnak, célszerűbbnek tartja az időszaki megállapítással szemben, mivel a politikai viszonyoktól függ, hány évig maradhat a hadsereg a jelenlegi létszámában, és egy esetleges csökkentés által bekövetkezett hátrány korrigálásához több év szükséges, egyébként más alkalommal kellene a hadsereg létszámáról és szervezéséről messzemenő megbeszéléseket folytatni.

²⁷ Továbbiakban a konferencia megvitatta az osztrák védtörvény-javaslat 1–27. §-át, amelyek többek között a hadkötelezettségre, a szervezésre, a hadsereg kiegészítésére, az egyéves önkéntességre, a szakszolgálati ágakra vonatkozó előírásokat tartalmazták. Itt döntötték el a honvédség felhasználásával kapcsolatos kérdést is.

Öfelsége megjegyzi, hogy az utóbbi, a 100 000 fős évi kontingens esetében sem kerülhető el, az esetben azonban arról az előnyről kellene lemondanunk, amelyet báró Beust az első konferencián nagyon helyesen hangsúlyozott, hogy a hadsereg létszámának fixálásával néhány évig nyugalom állna be a hadsereg kérdésében.

Gr. Andrássy megjegyzi, e paragrafus kialakításánál maga is abban a kivételes helyzetben volt, hogy nem tudott dönteni abban, hogy e fontos kérdésnek melyik lenne a helyes megfogalmazása; a cél biztosabb elérése érdekében mégis jobbnak találná az időszakonkénti megállapítást, mert nem kételkedik abban, hogy a törvényhozó testület minden évben megkísérli a hadsereg csökkentését. Ha 6 évben állapítanák meg a periódus időtartamát, úgy gondolja, baj lenne a minisztériumnak a népképviselőkre gyakorolt befolyásával, ha a következő periódusra nem lehetne egy meghosszabbítást keresztülvinni. Nagyon jól tudja, hogy a hadsereg szervezésén nem lehet évenként változtatni, szükségese-nél nagyobb keret ugyanolyan tékozlás, mint a túl kis hadsereg és túl kevés tartalék, mely utóbbit talán a felhasználás pillanatában kellene elő-teremteni.

A törvényhozó testület minden esetre ismerni kívánja majd a hadsereg-szervezést; ha azonban azt tudjuk mondani, hogy az anyira olcsó, amennyire csak lehetséges, és a hadsereg létszámában a 6 vagy 800 000 ember oly kis különbséget ad, hogy semmiféle jelentős megtakarítást nem eredményez, hogy kétségkívül hogy a törvényhozó testületet a hadsereg nagyobb létszámának is megnyerhetjük. Egyébként ő is úgy hiszi, hogy a Monarchia pozíciójának kér-dése a következő 5—6 évben fog eldőlni.

Br. Becke, aki közben a tervezet paragrafusát megfogalmazta, felolvassa azt, amely a következőképpen hangzana: „Az egész Monarchia védelméhez szük-séges hadsereg (sorállomány és tartalék) és a haditengerészet teljes hadiállo-mánya 6 évre 800 000 főben állapítatik meg.”

Öfelsége azt kívánná, hogy az évenkénti újoncmennyiséget is pontos számokban jelöljék meg, vagy legalábbis a birodalom két részének a hozzájárulását szá-zalékban, hogy az eddig évenként felmerülő viták ezáltal elkerülhetőkké vál-janak.

Gr. Andrássy úgy hiszi, hogy e javaslat nem talál visszhangra, mert ezáltal a magyar törvényhozó testület újoncmegszavazási jogában nem önálló, hanem a birodalom másik részétől válik függővé, egyébként a javaslatot esetleg mégis meg lehet kísérelni.

Br. Becket felkéri, gróf Andrássy és báró Kuhn-nal egyetértésben készítsen a megfelelő paragrafus összeállításához néhány tervezetet.

A 29. § hiányzik a magyar tervezetből.²⁸ Gróf Andrássy a belügy szempont-jából feleslegesnek tartja. A kiegészítő kontingens azonos mértékű elosztása lehetetlen, mert a kerületek kapacitása különböző.

Reitz ezredes bebizonyítja, hogy az ezredek akkor állományalattiak maradnának, mert az egyes kerületek vagy túl keveset állítanának vagy felhasználhatatlan felesleggel rendelkeznének.

A paragrafus megmarad.²⁹

Az osztrák hadügyminiszter referenseit meghatalmazzák a törvénytervezet átfogalmazására a változtatásoknak megfelelően, amelyeket a magyar királyi referensekkel is közölni kell. Az átfogalmazott szöveget a holnapi konferen-cián be kell nyújtaniuk.

A konferenciát délután 4 órakor befejezték.

²⁸ Ez a paragrafus a hadseregkiegészítési kontingensek országos és a hadkiegészítő ke-rületek közötti felosztását javasolja.

²⁹ Ezután megtárgyalták a törvénytervezet 30—54. §-ait. Egy-két esetet kivéve kisebb módosításokkal elfogadták az osztrák szövegben foglaltakat, vagy Andrássy javaslatait.

Jelen vannak:

Mindazok az urak, akik a IV. konferencián részt vettek.

Felolvassák a báró Becke közös pénzügyminiszter által átfogalmazott paragrafusokat, amelyek a hadsereg és haditengerészet hadiállományának fixálására és az évi újonckontingens engedélyezésére vonatkoznak, és néhány jelentéktelen módosítással elfogadják.

Gr. Andrássy még egyszer felhívja a figyelmet, hogy a jelenlegi tárgyalások állásáról ne kerüljön semmi a nyilvánosság elé és gróf Taaffe a véderőtörvényjavaslat átnyújtásakor Bécsben hasonló követelménnyel álljon a miniszter urak elé. Hangsúlyozza annak szükségességét, hogy hallgassák el a közös törvénytervezet létezését és csak arról szóljanak, hogy általános elvekben történtek megegyezések, mert különben a közös törvénytervezet megvalósítása lehetetlenné válna.

Gr. Andrássy bejegyzése: éspedig 1. abból a megokolásból, mert ígéret szerint egy törvénytervezet végleges összeállításáról a ház tagjaiból alakult bizottsággal kellett volna tanácskozásokat folytatni és ez ígérethez tartani kellett volna magukat; 2. ha a megegyezések túl korán kerülnek nyilvánosság elé, az ellenzék malmára hajtánánk a vizet.

Hasonlóképpen óvatosságra intenek a sajtóban nyilvánosságra kerülő felhivatalos közlések és cáfolatok is, és rámutat a sajtónak a közös hadügyminiszteri tervezetre vonatkozó kellemetlen közléseire.

Arra a kérdésre, hogy a magyar tervezet 10. §-ába felvett mondat, „A tartalékosok csak a korosztályuknak megfelelően hívhatók be”, a közös tervezetben is szerepeljen-e, annak elfogadása mellett döntöttek, de a „részleges rangemeléssel” betoldással.

A magyar tervezet 21. §-át megvalósíthatatlannak tartják és nem fogadják el.

A magyar tervezet 27. § második felét felvették a közös tervezetbe, a 68. §-hoz „egy szökésben levő sorköteles elfogása állampolgári kötelesség”, ahhoz a taksához, amely esetleg adható, a következő mellékmondat kapcsolódjon: „és lehet, ha erre igényt tart”.

A magyar tervezet 70. § 3. sorában szereplő szó „bíróságí” kimarad, helyette a hadügyminiszteri fogalmazást tartják meg.

Arra a kérdésre, hogyan kezeljék azokat az egyéneket, akik a megállapított díjat befizetik és ezzel megváltják magukat a katonai szolgálat alól, a következő határozat született; mindezek a 20-tól a 32. életévükig 2 éves katonai szolgálatnak kötelesek eleget tenni.

Az új közös törvénytervezet 1—43. §-át feolvassák és kisebb stilisztikai változtatásokkal elfogadják...

A konferencia megkezdi a tanácskozást a honvédségi szabályzatról, amelynek alapja a magyar tervezet.

1. § változatlanul megmarad.

2., 3., 4. § az új közös véderőtörvény-tervezet értelmében módosul.

5. § elmarad.

6. § megváltozik.

7. § kis statisztikai módosításokkal elfogadják.

8. és 9. §-nál vita alakul a honvédség behívása és mozgósítása körül. Gróf

Andrássy maga sem ért egyet e fogalmazással, a honvédség szervezését felelős hatóságokra szeretné alapozni, mely garanciát jelentene a tekintetben, hogy a behívás és mozgósítás csak őfelsége parancsára történjen meg.

Ragaszkodna ahhoz, hogy csak őfelsége parancsára történhet a behívás és mozgósítás, a megszavaztatásra egy utólagos törvényt nyújtsanak be vagy felmentést, egyebekben pedig a felelős minisztérium vállalna kezességet.

Mindkét paragrafus új fogalmazást igényel, és természetesen békében minden előléptetés és a honvédség behívása kizárólag csak őfelsége parancsára történhet.

10. § változatlan marad.

11. § Báró Kuhn altábornagy megjegyzi, hogy az egész magyar szabályzatban a közös hadügyminisztert meg sem említik, de szükségesnek tartaná, hogy ezáltal a honvédség és közös hadsereg közti összefüggést meghatározzák. Ugyanúgy jónak látná, ha a honvéd parancsnokok hatáskörére vonatkozó pontosabb körülhatárolásokat is felvennének.

A magyar Honvédelmi Minisztérium hatáskörére vonatkozóan elfogadták, hogy a honvédség adminisztrációját teljes mértékben átveszi, a paragrafust pedig ennek értelmében kell átfogalmazni.

Miután a honvédség fegyverzete és lőszere azonos a közös hadseregével, úgy az ellátás csak a közös Hadügyminisztériumon keresztül történhet, csupán az a kérdés, hogy az ország vagy a hadi költségvetés terhére.

Őfelsége a személyügyekre vonatkozóan megjegyzi, hogy a tisztek kinevezése nem történhet a honvédelmi miniszter által, mert egyetlen tiszt sem lépne át a honvédségbe. A tisztek kinevezésének helyes eljárása a következő: a honvédségi kerületek parancsnokainak kinevezett tábornokok összegyűjtik az alárendelt parancsnokok előléptetési javaslatait és továbbítják a főparancsnoknak, aki a javaslatokat megvizsgálja, véleményezi és átadja a honvédelmi minisztériumnak, amely erről köteles referálni. A kinevezések értékelésénél semmiféle ellenjegyzés nem jöhet létre, mert a tiszt kinevezések kizárólag a császár szuverén joga marad.

Gr. Andrássy megjegyzi, hogy ragaszkodnia kell az ellenjegyzéshez a magyar törvények értelmében,

Őfelsége megjegyzi, abból az alapelvből kell kiindulni, hogy a honvédségből egy jó intézményt teremtsünk, amely csak akkor lehetséges, ha olyan elbánásban részesül mint a hadsereg, ezzel egyenértékűvé válik, ezért a tisztek kinevezése is csak hasonlóképpen történhet mint a közös hadseregben.

12. § a honvéd zászlóaljok és honvéd lovashadosztályok számának meghatározására vonatkozóan azt az elvet fogadják el, hogy minden gyalogezredre 2 honvéd lovasszázadot kell számítani. A honvéd, tüzér, műszaki és utász alakulatokra vonatkozó passzusok törlendők, a megfelelő szöveg az erődökben való alkalmazásukról és a nyilvántartásukról a honvédségben rendeleti úton legyen meghatározva.

A zárómondat, hogy a tábornokok őfelségétől közvetlenül, a törzs- és fő-tisztek a honvédelmi minisztérium javaslata alapján őfelségétől közvetve kapják meg a kinevezésüket, gróf Andrássy beleegyezésével úgy módosul, hogy a törzstiszteket is közvetlenül őfelsége nevezi ki.³⁰

Meghatalmazták az osztrák hadügyminiszter referenseit egy ellentervezet kidolgozására a magyar honvédtörvény-tervezet alapján.

A konferencia este 6 órakor ért véget.

VI. KONFERENCIA 1868. ÁPRILIS 26-ÁN

Őfelsége Auersperg herceg, miniszterelnök jelenléte indok arra, hogy még egyszer megbeszéljük a véderőtörvény fő alapelveit, és őfőméltóságát felkészítsük arra, hogy Bécsben az itt elfogadott elvek értelmében hasson a tanácskozássokra.

Megállapítja, hogy a Monarchia mindkét részére érvényes, egyesített véderőtörvény-tervezet készül, amelyben a honvédség fő alapelvei szerepelnek.

³⁰ A 13–52. §-ok vitájánál a következő lényeges kérdésekről esett szó:

- elvetették a mozgósítható gyakorló zászlóaljok felállítására vonatkozó javaslatot (13. §);
- Horvátország államjogi kérdésének tisztázásáig a horvát gyalogzászlóaljok a lovasszázadok ne tartozzanak a honvédséghez (16. §);
- a hadkiegészítés ne megyék. hanem kiegészítő járáások szerint történjen (17. §);
- a zászlóalj-törzs létszámát a minimálisra kell csökkenteni (21., 22., 23. §-ok);
- megegyezés született a honvédség tisztikarának létrehozására: „... a honvéd tisztikar a közös hadseregből egészül ki, a még betöltetlen helyekre pedig az előléptetett honvédtisztek kerülnek.”

Ez utóbbira vonatkozó részletek a birodalom két részében eltérhetnek egymástól. Különösen fontos, hogy a hadsereg hadiállománya meg legyen határozva, és a törvény külön paragrafusában szerepeljen anélkül, hogy ezzel a megszavaztatás joga sértést szenvedne. A kontingensek a népesség számarányának megfelelően kerülnek felosztásra. A haderő nagyságát 6 évre állapítják meg, az 5. évben hasonló módon meghosszabbítják vagy módosítják, ahogy ez a pénzügyi kérdések esetében történt.

Továbbá meghatározták, hogy a szolgálati idő a sorállományban és a tartalékban összesen 10 év, függetlenül attól, hogy az előbbi 5 évről 4-re csökken, az utóbbi ezzel szemben 5 évről 6-ra emelkedik; különös figyelmet kell fordítani arra, hogy a tényleges szolgálati idő megállapítása ne kerüljön a törvénybe, mert a legénységgel való szabad rendelkezést az arcvonalszolgálat ideje alatt szükségszerűségnek kell tekinteni. A tényleges szolgálati idő egyébként a költségvetéstől függ.

A tartalékosok behívása csak a legmagasabb parancsra történhet meg és csak háború esetén: 2—3 rövid lélegzetű gyakorlat kivételével. A honvédség kiegészítése részben régi, részben új erőkkel történik, a régiek szolgálati idejét 2 évben állapították meg; az évi újonckontingens többletének fele a hadsereg póttartaléka, a másik felét a honvédséghez osztják be. A honvédség állományát pontosan megállapították, a felesleg alkotja a póttartalékot.

A honvéd zászlóaljak és lovasszázadok számát Magyarország részére már meghatározták, feladatunk, hogy a többi országgal is hasonló megegyezésre jussunk.

Auersperg herceg a hadsereg és honvédség kérdését illetően kiemeli, hogy a Birodalmi Tanácsban és a birodalom nyugati országaiban elsősorban a hadsereggel kapcsolatos kérdésekben lesz a hangsúly, a honvédség csak másodlagos szerephez jut. Nem titkolhatja, hogy a sorállomány szolgálati idejének 4 évben való megállapítása nagy nehézségekbe fog ütközni, mert mindent el fognak követni, hogy ezt lehetőleg lecsökkentsék.

A honvédség is komoly megfontolásra késztet a fiatal erők felvétele miatt, akiknek szelleme egész más lesz, mintha csak régi kiszolgált emberekből állna, akik az osztrák katonaszellemet hozták magukkal. Ez a helyzet nem marad hatás nélkül a hadsereg és honvédség közti viszonyban sem.

A hadiállomány megállapítása nem ütközhet nagy nehézségekbe, úgy kell cselekedni, hogy a Monarchia tekintélyét és helyzetét kifelé biztosítsuk.

A megváltás kívánása is fel fog merülni, vagy legalábbis a szabadon választható szolgálati idő, esetleg a helyettesítés is.

Br. Kuhn altábornagy Az általános hadkötelezettséggel éppen azt a célt kívánjuk elérni, hogy elegendő szellemi erőt nyerjünk a hadsereg számára; az önkéntes szolgálati kötelezettség előnye, hogy az önkéntes a hadsereg tisztjeként szerepel, a megváltással azonban a hadsereg számára teljesen elvész.³¹ Mindegyik felmentési mód privilégium, de az első esetben a hadsereg jobban jár.³² A helyettesítési rendszerrel a helyi állomány — régi emberek tekintetében jelentősen megnövekedne és a szükséges újoncok kiképzésének folytatása — mint az eddigi gyakorlat is mutatja — nem válna lehetővé; a helyettesítési rendszer, ahogy Franciaországban is bebizonyosodott, nagyon sok pénzbe kerül és a mi korlátozott költségvetésünk miatt csak az újonckiképzés terhére lehetne megvalósítani.

Hadseregszervezésünk rendszere a véderőtörvény-javaslatra épül, egész Európában biztosan a legolcsóbb és sok tekintetben hasonlít a svájci milícia-rendszerre.

Br. Becke Auersperg herceg megjegyzésére, hogy éppen az értelmiség fog a 10 éves szolgálati kötelezettség ellen állástfoglalni, azt válaszolja: e kérdés súly-

³¹ Az érettségizett és a főiskolát végzett fiatalokból képezték ki a hadsereg tartalékos tisztjeit. A bevonultakat megkülönböztetésül a sorállománytól „önkéntesek”-nek nevezték. Ez a rendszer az általános hadkötelezettség bevezetése után jött létre.

³² Az önkéntesek privilégiuma az volt, hogy csak 1 évig szolgáltak, s ez idő alatt képezték ki őket tartalékos tisztökké. Ez a hadsereg szempontjából előnyösebb volt a régi rendszer-nél, amikor az iskolázott fiatalok, akik a módosabb családokból származtak, pénzért megválhatták a katonai szolgálatot.

pontja az anyagiakban van, mert ha a kiképzés módját tekintjük, úgy azt látjuk, hogy a legénység egy része 3 évig, a nagyobb része azonban csak 8 hétig van tényleges viszonyban, ami átlagban kevés szolgálati időt mutat ki.

Br. Kuhn altábornagy vitatkozik, szerinte kulturális körülményeinkre való tekintettel, teljesen lehetetlen 4 évnél kevesebb időtartam alatt akár egy huszár, tüzér vagy utász kiképzése, ezért minden szakember a szolgálati idő további csökkentése ellen foglalt állást. Már eddig is megtettek mindent a rövidítés érdekében, a szolgálati időt 8 évről 6-ra, most pedig 6-ról 4-re csökkentették.

Gr. Festetics alátámasztja ezt az állítást, a tapasztalat már bizonyítja, hogy 3 év alatt nem lehet egyetlen huszárt sem kiképezni.

Auersperg herceg véleménye szerint a törvényhozó testület fellép majd a szolgálati kötelezettség pozitív körülhatárolásáért, s valószínűleg egy rövidebb tényleges szolgálati időt szeretne elérni.

Öfelsége szerint egyáltalán nem kívánatos, hogy a tényleges szolgálati idő tartama a törvényben szerepeljen.

Auersperg herceg felhívja a figyelmet arra, hogy a Birodalmi Tanácsban az a törekvés uralkodik, hogy a hadsereg költségvetését tovább csökkentsék, és 60 millióra redukálják. Kérdés tehát a viszonylag magas békeállomány megtartása.

Br. Kuhn altábornagy válasza erre, hogy kénytelen lenne 30 ezredet felosztatni, mert a katonai intézményekben és hatóságokban a takarékoság legvégső határát is elérték, az utolsó törlések miatt pedig kénytelen volt már a lovaság, tüzérség stb., stb. békeállományát is lecsökkenteni. További megtakarítások most már egész csapattestek felosztatását követelnék.

Br. Beust a további megbeszélésekben megjegyzi, hogy a költségvetésről az évenkénti vita elkerülhetetlen, most azonban arról van szó, hogy meghatározzák az állam lehető legnagyobb teljesítő képességét.

Öfelsége rámutat arra, hogy egy normál-költségvetés engedélyezését el kell érni.

Br. Becke szerint egy normál-költségvetés fő követelménye, hogy fedezze:

1. a haditartalékok állandó és rendszeres kiegészítését,
2. az élelmiszerek árviszonyait,
3. biztosítsa a csapatok és intézmények meghatározott békeállományának állandóságát.

Auersperg herceg kiemeli, keveset ér az a hadsereg, amelyet pénzeszköz híján a háború 3. hónapjában haza kell küldeni, ezért azt kell szem előtt tartani, hogy a készletek ne merüljenek ki már békeidőben.

Elvben egyetért a haderő meghatározásával; a honvédségre vonatkozóan azonban attól fél, hogy ez a kérdés a tartománygyűléseken is felmerül és jelentős nemzetiségi ellenállást vált ki. A birodalom másik fele egyáltalán nem tekinthet jó szemmel a honvédségre, különösen ha fiatalembereket sorolnak be, mert ezáltal túl sok fiatal, értelmes embert vonnak el a mezőgazdaságból.

Gr. Andrássy az elmondottakból azt a következtetést vonja le, hogy az eredeti elképzelése volt a helyes: kétféleképpen kell megszervezni a honvédséget. Ausztriában ez a forma népszerűtlen, Magyarországon azonban nagyon népszerű; véleménye szerint a javasolt rendszerrel ütőképes hivatásos hadsereget lehet teremteni, melyet a honvédség támogat. A sorköteleseknek a honvédségbe való beosztása által az értelmiség egy része nagyobb kíméletben részesül, mert kiképzésük sokkal könnyebben megy végbe és ezzel a munkájukban kisebb a megszakítás. A javasolt rendszer ellentétben áll az általános hadkötelezettséggel. A milíciarendszer nem olcsó, s az értelmiséget száműzi a hadseregből. Arra kell törekedni, hogy olcsó, de jó és erős hadsereget teremtsünk.

Öfelsége megállapítja, hogy megszületett az egyöntetű döntés arról, hogy mind itt Magyarországon, mind Bécsben erős, egységes hadsereget teremtsünk; miután éppen a birodalom nyugati része különös figyelmet szentel erre, a Birodalmi Tanácsnak is támogatnia kell a kormány törekvéseit egy erős hadsereg létre-

hozása érdekében, mert csökkenés esetében Magyarországon bizonyosan a honvédség megerősítését kérnék.

Gr. Andrássy meggyőződése, hogy a hadsereg erejének megszavaztatása és az eszközök engedélyezése nem okoz különösebb nehézségeket.

Magyarország most csak 30 százalékot fizet; úgy gondolja azonban, hogy az ország további fejlődése során 10 év múlva 40, sőt talán 50%-kal is hozzájárul.

Br. Beust a tanácskozás módjáról megjegyzi, a prioritás fogalma Bécsben talán bizonyos nyugtalanságot vált ki, itt Budán azonban a tárgyalások a megszabott módon folytak és reméli, hogy az egyesített tervezetet mindkét oldalon elfogadják. Allításokról, tényekről lehet tárgyalni, de negációkról nem.

Auersperg herceg óvatát emel az ellen, hogy a minisztérium Bécsben nyugtalanság befolyása alatt áll.

Gr. Andrássy az egyesített tervezet előterjesztésére vonatkozóan megjegyzi, hogy az egész magyar minisztérium beleegyezését meg kell szerezni, és az előterjesztés előtt a kormánypárttal meg kell tárgyalni a törvény tendenciáját a szótöbbség biztosítása érdekében.

A honvédség biztonságaért felelősséget vállal, a pánszlávizmus veszélyétől való félelem azonban itt nagyobb mint a birodalom nyugati felében, de az a törekvés is intenzívebb, hogy az ellenséggel szemben teljes erővel és megfeszítéssel védekezzen; ami itt történik, minden esetben az egész Monarchia érdekét és javát szolgálja.

Auersperg herceg megállapítja, hogy a honvédség a hatalom eszköze, nem szabad úgy szervezni, hogy veszélyes szomszédaink kezében eszköz lehessen szándékaik megvalósítására. A honvédségnek ezért az uralkodó kezében kell maradnia.

Őfelsége kérdésére, politikailag kívánatos-e, hogy a Landwehrt a magyar honvédség analógiájára szervezzék-e meg, **Auersperg** herceg válasza; ha itt létezik egy honvédség, akkor a másik oldalon is meg kell szervezni, a számbeli egyensúly érdekében.

A konferencia végén őfelsége felteszi a következő kérdéseket:

1. Előterjeszhető-e az újoncmegszavaztatás törvénye?
2. Mikor kerül sor a véderőtörvény előterjesztésére?

Gr. Andrássy válasza az első kérdésre: amint a véderőtörvény elveit megállapítják, az újoncmegszavaztatás elé akadály nem gördül, és ezáltal az előterjesztés néhány napon belül megtörténhet.

Auersperg herceg válasza a második kérdésre: ősznél hamarabb alig kerülhet sor rá, az a nehézség is fennáll, hogy a küldöttségek nem ülnek össze, mert a véderőtörvény nélkül a hadiköltségvetést nem szavazzák meg.

Gr. Andrássy egyetért az őszi előterjesztéssel, bár előnyösebbnek látná, ha csak a következő évben történne meg, mert ez év végén választások lesznek és a küldöttek a mandátumok lejártá előtt a népszerűségükre különösen gonddal ügyelnek; külső veszélytől tart azonban, amelynek hatására a szélsőséges párt esetleg felülkerekedhet, ezért még az idén, amint erre alkalmas pillanat adódik, talán már igen hamar törvényjavaslatot nyújt be a hadügyek rendjének biztosítása érdekében.

Elhatározás szerint **Auersperg** herceg miniszterelnök holnap Bécsben miniszteri konferenciát tart a véderőtörvény alapelveinek egyeztetéséről, gr. Taaffe pedig azonnal Budára utazik, hogy az itteni zárótárgyalásokon részt vehessen.

A konferencia délután 2 órakor befejeződött.

VII. KONFERENCIA 1868. ÁPRILIS 28-ÁN

A hadügyminiszter referensei által újonnan átdolgozott törvénytervezetet felolvasták, az egyes paragrafusokra az alábbi megjegyzéseket tették.

A Magyarországnak megállapított zászlóaljok és lovasszázadok számában

nem foglaltatnak benne a horvátországi egységek, és elhatározták, hogy gr. Andrassy megfogalmazza a törvény befejezését alkotó paragrafust, amely szerint e törvény az államjogi kérdés megoldásáig Horváthországra nem vonatkozik. A zászlóalj-kiegészítési kerületek körülhatárolására vonatkozó paragrafushoz egy szó betoldása szükséges: „törvényhatósági városok”.

A honvédtisztek első felállítását elrendelő paragrafusra vonatkozóan elhatározták, hogy megtartják a hadügyminiszteri fogalmazást, mert a tisztí vizsgák sok esetben nem tarthatók meg.³³

Gr. Andrassy a honvédtisztektől azt követeli, hogy a magyar korona egyik országának állampolgárai legyenek. (Ferenc József bejegyzése: elfogadjuk.) A honvédtisztek előléptetését tárgyaló paragrafusokra vonatkozóan az előléptetési előírás alapelvei szerint kell eljárni.

Öfelsége a hadiállományra vonatkozó paragrafust nem tartja szükségesnek, mert egy esetleges későbbi változás miatt a törvény módosítására szorul.

A hadiállomány előírászerű szabályozását elvben elfogadták, az erről szóló paragrafus kimarad.

Öfelsége a honvédségnek háború esetén a hadrendbe való besorolásáról szóló paragrafustervezethez megjegyzi, hogy annak szintén el kell maradnia, mert csak vitára adhatna alkalmat, amely esetleg a honvédség felhasználásának korlátozását eredményezné.

Gr. Andrassy úgy gondolja, hogy ez a vita elkerülhetetlen, sőt a rendek éppen ellenkezően majd arra törekednek, hogy minél nagyobb honvédségi alakulatok jöjjenek létre, és ha törvényileg nem gondoskodnak róla, a hadseregben és az erődökben történő akadálytalan felhasználásuk nehézségekbe ütközik.

Öfelsége megjegyzi, a paragrafust mindenesetre úgy kell megfogalmazni, hogy különleges felhasználás esetén a törvényre hivatkozva egyetlen honvédtiszt se tagadhassa meg az engedelmisséget. Ezért a paragrafushoz egy megfelelő kiegészítést is kell fűzni, hogy a honvédség háború esetén a tábori hadsereg alárendeltségébe tartozik. A gr. Andrassy által mondottakra való tekintettel hangsúlyozzuk, hogy a honvéd dandárok vagy hadosztályok felállítása háború esetén elrendelésre történik és a következő mellékmonddal kiegészül: „aki vagy a magasabb rendbeli saját seregtestekkel vagy sorkatonasággal egyesítve, célszerűen felhasználja”. A századoknak békében történő felállításáról szóló paragrafusban a kiképzés céljának nagyobb hangsúlyt kell kapnia: „az újoncok kiképzése és a rendfenntartás céljára stb. fel lehet állítani”.

Szerepeljen még a paragrafusban, hogy a békeállomány mindenkori fixálása, a századok és zászlóaljok számának megnövelése csak a király, mint legfelsőbb hadúr engedélyével történhet meg.

Az a paragrafus, amely a hadsereg hivatalos nyelvét a honvédség számára is előírja, hosszú vitát váltott ki. Öfelsége mindenekelőtt hangsúlyozza, hogy a megfelelőség és célszerűség okai félig-meddig szükségessé teszik a honvédségben is a német nyelv bevezetését, különben az öreg katonáknak, akiket 10 évig ezen a nyelven vezényeltek, előbb meg kellene tanulniuk magyarul, másrészt pedig a különböző nemzetiségiek a magyar nyelv bevezetése ellen a legrövidebb időn belül fellázadnának.

Gr. Andrassy túl veszélyesnek látja, ha a törvényben a német nyelv szerepelne; meggyőződése szerint a német nyelvet ő is semleges nyelvként célszerűnek tartaná, mint miniszternek azonban a magyart kell javasolnia, mert el nem fogadása esetén az egész törvény kérdéses maradna. A magyar korona országában, Horvátország kivételével, a honvédségben magyarnak kell lennie a vezényleti nyelvnek, Horvátországban pedig horvátnak, és úgy hiszi, a Monarchia nyugati felében maradhatna a német, Galíciában pedig a lengyelt kell elfogadni.

Öfelsége egy ilyen elv elfogadásának nehézségeire és veszélyeire hívja fel a figyelmet, eddig szigorúan ahhoz tartották magukat, hogy még csak a fegyveres

³³ A tervezet 11. és 12. §-ai tartalmazzák a honvédelmi minisztérium ama jogát, hogy a tisztek, tábornokok kinevezésénél javaslatot tegyen a császárnak.

hatalom részét képező polgári őrségben se lehessen egyéb nyelvet, csak a hadsereg nyelvét használni...

Gr. Andrassy szerint a Magyarországon élő különböző nemzetiségiek a magyar nyelvet a némettel szemben előnyösebbnek tartják, és egyáltalán nehézséget okoz a német nyelv szükségszerűségének bebizonyítása. Ha a honvédség számára nem engedélyezik a magyar vezényleti nyelvet, úgy hiányzik a magyar szellem elsajátításának fő feltétele.

Őfelsége úgy hiszi, a magyar nyelv bevezetése a különböző rendeknél bizalmatlanságot váltana ki, sőt ellene szegülnének, másrészt a hadseregben sem fogadnák jóindulatúan ezt az engedményt.

Gr. Andrassy megjegyzi, a törvényhozó testületeknek még a véderőtörvény tárgyalása előtt felveti a nemzetiségi kérdés megoldását, és ennek tárgyalása során a fő nehézségek bizonyosan napvilágra kerülnek.

Br. Beust szerint *gr. Andrassy* javaslatát úgy kell értelmezni, hogy a Monarchia mindkét felében a honvédség és a Landwehr részére a magyar, illetve a német nyelvet vezetné be; ez az elv a gyakorlatban azonban nehezen valósítható meg, mert a csehek és lengyelek is a maguk nyelvét követelnék, mint a horvátok.

Br. Kuhn altábornagy is látja a nehézségeket, amelyeket a német nyelv bevezetése az országban előidézne, az egész érdekében azonban meg kell hozni ezt az áldozatot, a német nyelv korlátozódjon a vezénylésre, a szolgálati nyelv pedig legyen a tetszés szerinti.

Őfelsége megjegyzi végül, ezt a kérdést a hadsereg és az országban uralkodó oportunitás szempontjából kell megvizsgálni, de meggondolandó, mert ha a szerbek és románok vonakodnak elfogadni a magyar nyelvet, elég lenne egy szikra a felkelés lángjának felszításához, ezért jobb, ha a törvény egyáltalán nem említi a nyelvet, az erre vonatkozó passzust pedig el kell törölni. Azt a mondatot, amely szerint a fegyverekkel és lőszerrel való ellátás a hadseregen keresztül történik, az arra vonatkozó paragrafusból ki kell hagyni. A tisztekre és az aktív szolgálatban álló honvéd legénységre vonatkozó fegyelmi hatalmat átruházták a honvédség főparancsnokaira és kerületi parancsnokaira. A Honvédelmi Minisztérium, a honvéd főparancsnok és kerületi parancsnokok működésére vonatkozó paragrafusokat elfogadták, eltörölték azonban a következő mondatot: „azokban az esetekben, ha a minisztérium és főparancsnok között egyetértés nem hozható létre, az ügyet őfelsége elé kell terjeszteni”, mert a legmagasabb döntést egyébként is ki kell kérni, és ez az eljárás az ügyrendi szabályzatban előírászerűen is kell hogy szerepeljen.

A tiszteseknek a tartalékból a honvédségbe való átlépéséről külön megjegyzést kell a törvénybe iktatni. A népfelkelés törvényének tárgyalásánál elhatározták, hogy az 1. §-ban szerepeljen még „a népfelkelési kötelezettség a 18. életévben kezdődik”.

A paragrafust át kell fogalmazni, jobban ki kell emelni a népfelkelés védelmi jellegét, mint főfeladatát, a munkára való felhasználás inkább mellék feladatként szerepeljen.

A magyar tervezetnek az illetékekre vonatkozó 3. §-a elmarad, helyette fel kell venni a honvédelmi minisztériumi tervezetnek a költségek fedezésére vonatkozó paragrafusait, és hogy népfelkelő tisztek és tisztesek a háború befejezésével elvesztik előjogaikat.

A konferencia délután 4 órakor befejeződött.

VIII. KONFERENCIA 1868. ÁPRILIS 29-ÉN

Gr. Taaffe a konferencia tudomására hozza, hogy a bécsi Minisztertanács meg tárgyalta a kijavított véderőtörvény-tervezetet, az egyes paragrafusoknál a következő megjegyzéseket tette vagy módosításokat javasolt.

1. §-hoz az általános hadkötelezettségre vonatkozóan a helyettesítés kedvezményét indítványozza éspedig a 38. §-ban leírtakra vonatkoztatva, mely szerint a testvérek közti helyettesítés megengedett.

A helyettesítésen nem egy összegnek a katonai kincstárba történő befizetése értendő, hanem egy ember állítása privát szerződéssel, amelybe a katonai hatóságoknak az a joga bennfoglaltatik, hogy visszautasíthatja a nem megfelelő helyetteseket; a minisztérium ilyen módon biztosítana erőket az altiszti állományba.

Öfelsége megjegyzi, az általános hadkötelezettség kérdése már nem igényel újabb tárgyalást, mert a magyar miniszter urak az előzővel már egyetértettek, csak az a feladat, hogy a közös hadügyminiszternek Bécsbe történő visszautazása után az ottani miniszter urakat a helyettesítés hátrányairól meggyőzze.

4. §-hoz: a közös hadseregben és a honvédségben letöltendő szolgálat időtartamára vonatkozóan még nem született döntés, a bécsi miniszterek nyílt kérdésként kezelik a közös hadügyminiszter úrral folytatandó megbeszélésig a problémát.

A népfelkeltési kötelezettséghez azt a megjegyzést fűzték, hogy az elfogadott 18. életév miatt túl fiatal emberek kerülnek a népfelkeltéshez, ezért a kötelezettséget emeljék fel a 20. életévre.

A konferencia nem ért egyet ezzel, szerinte a fiatalabb erők sokszor alkalmasabbak a népfelkeltés feladatainak ellátására.

10. §-hoz azt a kívánságot fűzték, hogy a honvédség behívására és mozgósítására vonatkozó második szakaszban szerepeljen még, hogy ez csak a császár (király) parancsára történhet, a következő zárómondat: „a honvédségi alapszabályokban szereplő rendeltetésnek megfelelően” pedig maradjon el.

A konferencia a birodalom másik felében kidolgozásra kerülő honvédségi alapszabályzatra való tekintettel elhatározta a mondat törlését.

15. § hoz: a miniszterek a 17 éveseket túl fiatalnak találják hadseregszolgálatra, egyesek a 18., néhányan a 20. életév betöltéséhez kötnék a szolgálati kötelezettséget.

A közös hadügyminiszter a fiatal kor elleni tiltakozásra megjegyzi, hogy Bécsben ezt a kérdést megbeszéli, mert takarékosági szempontból kénytelen ragaszkodni ahhoz, hogy 14—15 éves hadapródokat is besorozzon, akik az ezred- és hadosztályiskolák 4 éves kurzusait kötelesek elvégezni. E két ponthoz a konferencia további megjegyzéseket nem fűzött, a tervezetben változások nem következtek be.

A külföldiek felvételére vonatkozó szakaszhoz a konferencia megjegyzi, hogy felvételük a császár (király) „kivételes” engedélyéhez legyen kötve.

16. §-ba: az eredeti fogalmazás 4. és 5. sorát, „amelyek a polgári hivatásuknak megfelelnek”, át kell venni.

19. §-hoz: a konferencia egyetért azzal a határozott kívánsággal, hogy mindazok az intézmények, amelyek egy főgimnáziumnak vagy hadapródiskolának felélnék meg, a törvényben külön szerepeljen a kérések és mellőzések elkerülése érdekében.

20. §-hoz: a legtöbb miniszter állást foglalt Bécsben a vagyontalan belföldiek egyéves önkéntesi felvétele ellen. Miután a konferencia csak humanista megfontolások miatt hagyta eredetileg a törvényben e paragrafust, elhatározás szerint most törlik a miniszter úr kívánságának megfelelően.

24. §-hoz: gr. Taaffe megjegyzi, a közoktatásügyi miniszter érintkezésbe fog lépni a magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszterrel a rendházak papi növendékeivel való közös álláspont kialakítása érdekében.³⁴

29. §-hoz: „a királyságok és országok magyar országgyűlési képviselő-testülete” helyett „Magyar Országgyűlés, Birodalmi Tanács” szerepeljen, ama kértely elkerülése érdekében, hogy nem az egyes országok tartománygyűlései illetékesek a döntésekben.

A minisztérium hajlandó a hadseregnek egy biztos számban kifejezett hadiállományát szabványosítani, de e számról egymaga nem dönthet, mind-

³⁴ A javaslat 24. §-a a következőket tartalmazza: A különböző vallású sorköteles papnövendékeket fel kell menteni a tényleges katonai szolgálat alól. Pappá szentelésük után azonban a hadsereg nyilvántartásába kerülnek és háború esetén tábori papi funkciót töltenek be.

addig nyílt kérdésnek kell tekinteni, amíg br. Kuhn altábgv. nem adja meg Bécsben a szükséges felvilágosítást.

A haderőnek 6 évre történő megállapítását a minisztérium túl rövidnek tartja, 10 éves periódust kíván, mert a statisztikai kongresszus határozata szerint 10 évenként népszámlálás lesz, és csak ez lehet a hadsereg erejét meghatározó egyetlen helyes alap. Továbbá minden periódus lezárásakor a minisztérium nagy vitáktól tart, amelyek ilyen módon elodázzhatók, végül pedig csak hosszú periódus szilárdíthatná meg a szervezést.

Gr. Andrassy szerint nehéz lesz egy 10 éves periódust elfogadtatni, de nem foglal állást ellene, sőt megkísérli azt.

Br. Beust megjegyzi, ha egy ilyen periódus elmúltával a békés viszonyok oly mértékben konszolidálódtak Európában, hogy egy általános hadseregsökkenetés állna be, úgy még van idő egy ilyen javaslat megtételére.

Őfelsége határozata szerint a javaslatot nyílt kérdésnek kell tekinteni, a pártokkal meg kell tárgyalni, de semmiképpen sem szabad a periódust 6 évnél kisebb időtartamra megállapítani.

Gr. Taaffe a 29. § utolsó bekezdésének elhagyását javasolja, de a konferencia a megtartása mellett foglal állást, ugyanis a bekezdés „az 5. év végén mindenestre alkotmányos úton stb. a törvényhozó testülettel meg kell szavaztatni.” — a kormány érdekében került a szövegbe, hogy a szükséges állományváltoztatásnál a hadügyminisztérium egy évet nyerjen.³⁵

38. § hoz: érvényes az 1. §-ra mondott megjegyzés, de mindenekelőtt azt az elvet kell leszögezni, megengedhető-e egyáltalán a helyettesítés vagy nem.

40. §-hoz: a minisztérium szerint az altiszteknek az állások adományozására vonatkozó igényei ellentmondanak az állam alaptörvényeinek, ezért a paragrafust át kell alakítani, hiszen ehhez minden állampolgárnak törvényben biztosított lehetősége van, ellenkező esetben pedig a nagyobb magánintézményeket és vasúti társaságokat az altisztek elhelyezésére kellene fenntartani.

Őfelsége megjegyzi, új törvényt kell kidolgozni az altiszteknek az állami hivatalokban és a nagyobb magánintézményeknél történő elhelyezéséről, mert különben nem biztosíthatunk jó altiszti állományt.

41. § 2. bekezdésében szereplő „háború esetén” helyett „háborúban” nem fogadható el, mert háborús veszély esetén sem történhet meg az elbocsátás.

55. § 2. bekezdéséhez megjegyzést fűz a minisztérium: a kivándorlási engedély nemcsak az aktív szolgálatot teljesítőkre vonatkozhat, hanem minden hadkötelezettségben álló egyénre.

Őfelsége megparancsolja e szakasz megfelelő módosítását.

A minisztérium állást foglal az újonnan megfogalmazott paragrafus ellen, amely szerint mindazok, akik az eddigi törvények értelmében a katonai szolgálat alól egy taksa lefizetése ellenében mentesültek, még 2 éves honvédelmi szolgálatot kötelesek teljesíteni.

A konferencia szilárdan kitar a határozat mellett, amely szerint a taksa befizetői a 10 éves „szolgálati kötelezettség” alól felmentést kapnak, de a 2 éves honvédelmi szolgálat alól nem. Az utána következő és a minisztérium által ugyancsak vitatott paragrafust, mely a hadseregbe ilyen módon nem beosztottak általános kötelezettségét tárgyalja, a konferencia határozata értelmében meg kell tartani, mert ez az egyetlen lehetőség háborús veszély esetén a hadiállomány teljes feltöltésére.

A paragrafust át kell fogalmazni, tartalma, úgy mint az előtte álló paragrafus tartalma, ideiglenesnek tekintendő. A minisztérium további javaslatát, hogy a törvényben szerepeljen: a honvédség csak gyalogságból és lovasságból állhat, a konferencia elveti. Annyiban elveti, minthogy ez a kérdés a képviselő-testületekben messzemenő vitákat vált ki, de a minisztertanácsban egyezés született arról, hogy a honvédség csak gyalogságból és lovasságból állhat, mindazok az emberek azonban, akik a tüzérségnél, vagy különleges

³⁵ A 29. § az országoknak hadkiegészítési területekre való felosztásával és a katonakontingens számszerű meghatározásával foglalkozott.

csapatoknál szolgáltak, nyilvántartásban szerepeljenek, hogy háború kitörése esetén az erődökben stb. megfelelőképpen beoszthatók legyenek. Az a kívánság merül fel, hogy rossz minőségű egyének önkéntes szolgálatát törvényesen is meg lehessen akadályozni, ezért határozatot hoztak arról, hogy az önkéntes belépésről szóló paragrafus a megfelelő szöveggel kiegészül.

Gr. Taaffe végül megjegyzi, a minisztérium különös gondot fordít arra, hogy a törvényben is szerepeljen a következő mondat: „honvédtiszteket csak őfelsége nevezhet ki”, hogy az egyes országokban a tisztek választására irányuló kívánságokat törvényileg is elháríthassák.

A konferencia elhatározza a megfelelő szövegrésznek a törvényhez való felvételét.

Őfelsége megparancsolja, hogy a véderőtörvényt most már Budán pontosan szerkesszék meg, Bécsben pedig dolgozzanak ki a birodalom nyugati felének országai számára egy Landwehr-törvényt, amely minden országra érvényes szervezési alapelveket tartalmazzon, míg a részletes szervezés a sajátosságokra való tekintettel különböző lehet, de Csehország, Galícia és esetleg Morvaország kivételével a honvéd lovasságtól el kell tekinteniük.

Végül még egyszer figyelmeztet őfelsége arra, hogy az itt lefolyt tárgyalásokat és egyesített törvényjavaslatokat a legszigorúbb szolgálati titokként kell tekinteni.

A konferencia délután 3 órakor befejeződik.

Közreadta: *Papp Tibor*